ISSN 0554-6397
UDK: 004.032.26

Robert Bilić*
E-mail: robert.bilic@aquarium.hr
Niky Jurica**
E-mail: niky.jurica@gmail.com
Milena Mičić***
E-mail: milena.micic@aquarium.hr
Aquarium Pula d.o.o.

Pomorska zbirka *Gallerion* - Aquarium Pula

Sažetak

Pomorska zbirka *Gallerion* djeluje u sklopu Aquariuma Pula od 2023. godine. Veći dio zbirke posvećen je Austro-Ugarskoj ratnoj mornarici i Puli kao nekadašnjoj glavnoj ratnoj luci Austro-Ugarske Monarhije, s ciljem interpretacije njezine bogate pomorske i vojne povijesti. Od rujna 2025. godine zbirka je preseljena na novu lokaciju u pulskoj luci, u prostor bivše tvornice „Arena Trikotaža", čime su stvoreni prostorni i sadržajni preduvjeti za njezin daljnji razvoj. Na površini od približno 3.500 m² planirano je proširenje postojećeg postava i postupno prerastanje zbirke u Mornarički muzej Pula. Cilj budućeg muzeja je sustavna interpretacija pomorske baštine Jadrana, s posebnim naglaskom na povijesnu ulogu pulske luke kao ključnog vojnopomorskog središta Austro-Ugarske ratne mornarice. Kroz muzejsko-galerijski postav, stručne programe i znanstveno-istraživačku djelatnost projekt nastoji doprinijeti boljem razumijevanju i valorizaciji pomorske povijesti Pule i šire jadranske regije.

Ključne riječi: pomorska zbirka, Austro-Ugarska ratna mornarica, Ratna luka Pula

1. Uvod

Aquarium Pula smješten je u 140 godina starim austrougarskim fortifikacijama Verudela i San Giovanni, čime ostvaruje izravnu poveznicu s bogatom vojnom i pomorskom prošlošću grada Pule. S obzirom na činjenicu da su iz Pule povijesno polazila brojna pomorska i oceanografska istraživanja, kao i na nedostatak sadržaja

* prof. ethnol. i phil., kustos pomorske zbirke
** mag. ing. naut., stručni suradnik
*** dr. sc., dipl. biol., predsjednica Uprave

koji bi tu baštinu sustavno interpretirao, javila se potreba za proširenjem djelatnosti Aquariuma Pula u muzejsko-galerijskom smjeru.

U tom je kontekstu 2023. godine realiziran otkup zbirke *Gallerion*, u vlasništvu kolekcionara Sergia Gobba, koji je izložbene predmete prikupljao više od četrdeset godina. Zbirka obuhvaća trideset većih i približno tri stotine manjih modela jedrenjaka, krstarica, teških bojnih brodova, podmornica, jahti i drugih izložaka. Ukupno su devedeset i tri predmeta iz zbirke registrirana kao kulturno dobro Republike Hrvatske, među kojima se ističu vojne uniforme, kape i šeširi, naoružanje te drugi povijesno značajni predmeti.

Zbirka je svečano otvorena u svibnju 2023. godine u hodnicima prizemlja i prvog kata utvrde Verudela, a autor stalnog postava bio je Sergio Gobbo.

Slika 1. Gallerion u Fort Verudeli
Izvor: arhiva Galleriona

Zakupom desnog krila baterije San Giovanni zbirka je preseljena u veći izložbeni prostor površine približno 500 m², čime su stvoreni uvjeti za razvoj novih tematskih izložbi.

Slika 2. Gallerion u bateriji San Giovanni
Izvor: arhiva Galleriona

U lipnju 2025. godine Aquarium Pula otkupio je većinski dio zgrade bivše tvornice „Arena Trikotaža“ na pulskoj rivi ukupne površine oko 3.500 m², prostor koji će se u nadolazećem razdoblju prenamijeniti u „Mornarički muzej Pula“ i „Laboratorij za ekološka istraživanja“.

Slika 3. Nova lokacija Riva 12
Izvor: arhiva Galleriona

Pomorska zbirka *Gallerion* preseljena je iz baterije San Giovanni te je svečano otvorena na novoj lokaciji 4. rujna 2025. godine.

Slika 4. Gallerion na novoj lokaciji Riva 12
Izvor: arhiva Galleriona

2. Pomorska zbirka *Gallerion* - stalni postav

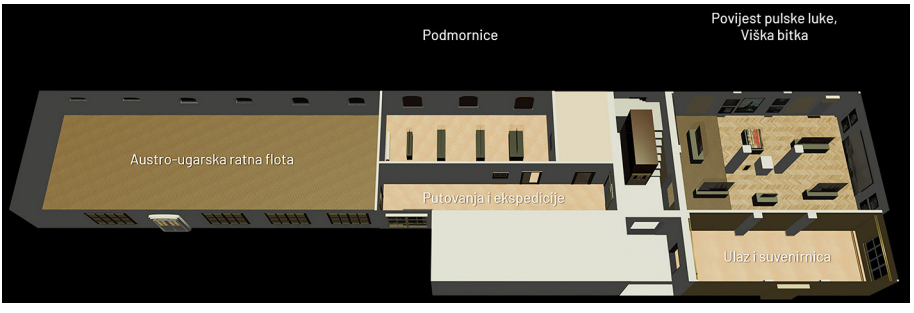
Austro-Ugarska ratna mornarica i njezina baština u našem se društvu, a nerijetko i u historiografiji, često pogrešno shvaćaju kao tuđinski entitet. Cilj pomorske zbirke *Gallerion* je interpretacija materijalne i nematerijalne baštine Carske i kraljevske ratne mornarice, čija su okosnica upravo naši preci s istočne obale Jadrana, koji su od osnutka do propasti Monarhije bili najbrojniji u njezinu sastavu.

Dolaskom zbirke u Pulu, bivšu glavnu ratnu luku Austro-Ugarske Monarhije, po prvi je put uspostavljen muzejski postav koji sustavno prikazuje djelovanje i značaj nekad moćne Austro-Ugarske ratne mornarice, čijim su se brodovima ponosili i domaći pomorci. Kroz izvorne predmete, modele brodova, fotografije i likovnu građu, zbirka vraća u središte zanimanja dio povijesti koji je u kolektivnom pamćenju dugo bio zapostavljen. Nakon što je 2023. godine zbirku otkupio Aquarium Pula, ona se kontinuirano razvija i nadopunjuje novom građom, organizacijom tematskih izložbi i stručnih predavanja te promocijama publikacija vezanih uz pomorsku povijest.

Uz građu povezanu s Austro-Ugarskom ratnom mornaricom, zbirka obuhvaća i predmete koji se odnose na djelovanje drugih mornarica prisutnih na Jadranu u

promatranom razdoblju, čime se omogućuje širi i komparativni pristup proučavanju pomorske povijesti regije.

Stalni postav zbirke smješten je u prizemlju jugozapadnog dijela zgrade bivše tvornice „Arena Trikotaža". Postav je koncipiran kroz četiri tematske cjeline raspoređene u četiri prostorije, pri čemu svaki izložak nosi vlastitu interpretacijsku cjelinu. Uz svaku maketu postavljen je QR kod, koji posjetiteljima omogućuje pristup audiovodiču putem mobilnih uređaja, čime se dodatno obogaćuje doživljaj i razumijevanje izložene građe.

Slika 5. Gallerion na novoj lokaciji - stalni postav
Izvor: arhiva Galleriona

2.1. Povijest pulske luke i Viška bitka

Prva prostorija stalnog postava posvećena je izgradnji Pomorskog arsenala i razvoju pulske luke kao glavne ratne luke Austro-Ugarske ratne mornarice. Drugi dio prostorije obrađuje Višku bitku, ključni događaj u povijesti Jadrana u 19. stoljeću.

Postav obuhvaća stare vedute grada, prikaz razvoja Pomorskog arsenala te kronološki pregled nastanka i širenja pulske luke. Izloženi su i prikazi zdanja najvažnijih mornaričkih ustanova, od kojih se većina koristi i danas, dok su neke uništene tijekom jednog od brojnih bombardiranja grada u Drugome svjetskom ratu. Dodatno su predstavljeni i pojedini brodovi izgrađeni u pulskom Pomorskom arsenalu. Središnje mjesto zauzima maketa jednog od dvaju brodova iz serije *Aurora* / *Stella Matutina*, prvih austrijskih ratnih brodova tada još Habsburške Monarhije, izgrađenih u domaćem brodogradilištu. Riječ je o dvjema fregatama s tri jarbola, izgrađenima 1768. godine u Kraljevici (*Porto Re*).

Dvadeset godina nakon početka gradnje prvih triju skladišta u Puli, iz Fažanskog kanala, u kojem se nalazilo tadašnje sidrište austrijske ratne mornarice, austrijska flota isplovila je prema Visu s ciljem zadržavanja nadzora nad Jadranom, sukobivši se s tada premoćnijom talijanskom flotom. Valja istaknuti da je u Viškoj bitci, od ukupno 7.871 člana posade, gotovo 5.000 bilo pomoraca s istočne obale Jadrana.

Prostorijom dominiraju dvije makete tada najsuvremenijih oklopnjača - *Erzherzog Ferdinand Max* i *Re d'Italia* u mjerilu 1:100, koje su se kod Visa međusobno sudarile, pri čemu je oklopnjača *Re d'Italia* potonula i danas se nalazi na morskom dnu. Makete su osobito zanimljive zbog svojih tehnoloških obilježja, jer predstavljaju brodove iz razdoblja početaka uporabe parnog pogona i uvođenja željeza u brodogradnju. Viška bitka bila je jedina pomorska bitka u povijesti u kojoj su se istodobno sukobili drveni i željezni ratni brodovi. Kroz multimedijalne sadržaje posjetitelji se mogu upoznati s ključnim akterima bitke, brodovljem suprotstavljenih flota te kronologijom i razvojem same bitke kod Visa 1866. godine.

2.2. Znanost u okviru Austro-Ugarske ratne mornarice

U hodniku zgrade smještena je izložba posvećena znanosti i znanstveno-istraživačkim putovanjima koja je provodila Austro-Ugarska ratna mornarica, najčešće u suradnji s Bečkom akademijom znanosti. Austro-Ugarska Monarhija pridavala je velik značaj znanstvenom razvoju, a mornarica je, u suradnji s brojnim znanstvenim ustanovama, značajno doprinosila novim spoznajama i tehnološkim dostignućima u vojno-pomorskoj industriji. Među najznačajnijim izumima ističe se torpedo, a slijedi ga razvoj niza nautičkih instrumenata, instrumenata za mjerenje dubine mora te uređaja za morska i oceanografska istraživanja.

Značajan doprinos znanosti Austro-Ugarska ratna mornarica ostvarila je i kroz brojna znanstveno-istraživačka putovanja. Svrha takvih plovidbi, osim pokazivanja državne prisutnosti, bila je školovanje časničkog kadra i posade, uspostavljanje trgovačkih veza, produbljivanje odnosa s inozemnim narodima i kulturama te provođenje zemljopisnih, geoloških, zooloških i botaničkih istraživanja. U ta su istraživanja bile uključene gotovo sve relevantne znanstvene ustanove Monarhije, uključujući Hidrografski zavod u Puli i Mornaričku akademiju u Rijeci. S gledišta očuvanja pomorske baštine važno je istaknuti da su na svim navedenim putovanjima sudjelovali hrvatski pomorci, koji su često bili i većinski dio posade.

Prva maketa u hodniku prikazuje fregatu *Novara*, koja je oplovila svijet u razdoblju od 1857. do 1859. godine. Riječ je o prvoj pomorskoj znanstveno-istraživačkoj ekspediciji Austro-Ugarske Monarhije, koja je postavila temelje budućim geološkim, geomagnetskim i oceanografskim istraživanjima, osobito na području južnog Pacifika. Tijekom ekspedicije prikupljeno je 26.000 zooloških, 376 etnografskih i 100 antropoloških predmeta, koji su postali dijelom zbirki Prirodoslovnog muzeja u Beču i drugih bečkih muzeja. Tijekom putovanja provedena su i važna kartografska istraživanja, poput izmjera Nikobarskog otočja, otoka Saint Paul i Novog Zelanda. Na temelju rezultata ekspedicije objavljena je knjiga *Reise der österreichischen Fregatte Novara um die Erde in den Jahren 1857, 1858, 1859* autora Karla von Scherzera, koja je izložena u vitrini pored makete broda.

Nakon makete *Novara*, izložba se nastavlja prikazom broda *Admiral Tegetthoff*, ključnog plovila prve i najznačajnije austro-ugarske polarne ekspedicije provedene u razdoblju od 1872. do 1874. godine. Cilj ekspedicije bio je pronalazak sjevernog plovnog puta, a u idealnim uvjetima i dolazak do Sjevernog pola. Posada je bila sastavljena od 24 člana, od kojih 14 Hrvata, koje su voditelji ekspedicije zajednički nazivali „Quarneroli", budući da je većina potjecala s područja Kvarnerskog zaljeva. Na brodu se zapovijedalo na talijanskom jeziku, odnosno na mletačkom dijalektu istrovenetu. Iako primarni cilj ekspedicije nije ostvaren, nakon dugotrajne plovidbe ledom otkrivena je Zemlja Franje Josipa, gdje je posada provela opsežna istraživanja. Zbog okovanosti broda ledom, posada je bila prisiljena napustiti plovilo koristeći brodice za spašavanje opremljene sanjkama.

Zapovjednik broda i jedan od voditelja ekspedicije, Carl Weyprecht, unatoč neuspjehu u ostvarenju primarnog cilja, na temelju stečenih iskustava formulirao je nove znanstvene smjernice za buduća istraživanja Arktika. Do svoje prerane smrti posvetio se znanstvenoj analizi polarnih istraživanja i promicanju ideje međunarodne suradnje svih pomorskih nacija. Kao rezultat tih nastojanja uspostavljen je međunarodni program International Polar Year (IPY). U prvom takvom istraživanju sudjelovala je i Austro-ugarska ratna mornarica s teretno-ekspedicijskim brodom *Pola* koji je prevozio znanstvenike, među kojima su bili i hrvatski istraživači, na otok Jan Mayen. Do danas su održana četiri međunarodna razdoblja sustavnih polarnih istraživanja, a posljednje se odvijalo od 2007. do 2008. godine.

U istom prostoru izložen je i model broda *S.M.S. Pola*, koji je osim u polarnim ekspedicijama sudjelovao i u brojnim drugim znanstveno-istraživačkim misijama. Na temelju sporazuma o suradnji između Carske i kraljevske mornarice i Bečke akademije znanosti, brod je u Puli preuređen u ploveći laboratorij za istraživanje tada slabo poznatog Jadranskog mora, istočnog dijela Sredozemlja te Crnog i Crvenog mora. *Pola* je u razdoblju od 1890. do 1898. godine provela ukupno osam dubokomorskih istraživanja, a tijekom drugog istraživanja 1891. godine zabilježena je tada najveća izmjerena dubina Sredozemnog mora od 4.404 metra, koja je u čast broda nazvana „Pola".

2.3. Prvi svjetski rat na Jadranu

Preostale dvije prostorije stalnog postava tematski su usmjerene na interpretaciju ratnih zbivanja na Jadranu tijekom Prvog svjetskog rata. U prvoj, manjoj prostoriji, nalazi se izložba posvećena podmornicama, koje su u tom razdoblju predstavljale jedno od najopasnijih oružja te su značajno promijenile dotadašnju strategiju pomorskog ratovanja. Izložene su makete podmornica različitih europskih pomorskih sila iz Prvog svjetskog rata, kao i dvije makete podmornica iz Drugog svjetskog rata. Na kraju prostorije izložen je i primjerak talijanskog torpeda iz razdoblja Drugog svjetskog rata.

Druga, najveća prostorija, prikazuje raznovrsne tipove ratnih brodova, ali i odabrane trgovačke brodove, među kojima se posebno ističe parobrod *Baron Gautsch*, čija je sudbina trajno obilježila povijest Jadrana. Prva žrtva rata na Jadranu bio je upravo taj parobrod, koji je zbog pogreške u komunikaciji naletio na minu u vlastitom minskom polju, tek postavljenom na njegovoj uobičajenoj ruti. Na početku velike prostorije izloženi su originalni eksponati izvađeni s olupine *Barona Gautscha*, uz opis tragedije, maketu broda, maketu olupine te film koji prikazuje olupinu pod vodom, danas poznatu ronilačku atrakciju.

Samo tri dana nakon te nesreće, francuska flota napala je austrougarsku krstaricu *Zenta* i razarač *Ulan*. *Ulan* se uspio povući, dok je *Zenta*, zbog nemogućnosti bijega, uništena u neravnopravnoj borbi protiv znatno nadmoćnije francuske flote, potpomognute britanskim jedinicama. Francuska bojna flota ubrzo je potisnuta s Jadrana, barem kada je riječ o velikim bojnim brodovima, ponajprije zahvaljujući djelovanju austro-ugarskih podmornica *U 12* i *U 5*. Podmornica *U 12* oštetila je francuski zastavni brod *Jean Bart*, dok je *U 5* potopila oklopni krstaš *Léon Gambetta*. Ubrzo nakon toga Italija objavljuje rat Austro-Ugarskoj, čime započinju učestali sukobi u zraku, na morskoj površini i ispod nje. U prostoriji posvećenoj podmornicama izložena je maketa podmornice *U 5*, dok se fotografije podmornice *U 12* i opis njezina djelovanja nalaze na zidnim panelima.

Postav velike prostorije nastavlja se prikazom svih brodova Carske i kraljevske ratne mornarice iz 1915. godine u mjerilu 1:600. Makete su raspoređene u četiri vitrine: u prvoj su izloženi bojni brodovi, u drugoj neostvareni projekti, u trećoj pomoćna flota, jahte, podmornice, torpiljarke i razarači starijeg tipa, dok se u četvrtoj nalaze moderne krstarice, razarači i torpiljarke. Ovaj jedinstveni prikaz omogućuje cjelovit uvid u stvarnu veličinu i snagu Austro-ugarske ratne mornarice, koja je u historiografiji često podcijenjena.

Kapitalne jedinice flote, uključujući moderne *dreadnoughte* klase *Tegetthoff*, veći su dio rata provele na sidrištu u Puli. Iz luke su isplovljavale uglavnom radi vojnih vježbi u Fažanskom kanalu i u Kvarnerskom zaljevu, dok su stvarne borbene zadaće preuzimale lake krstarice, razarači, torpiljarke i podmornice. U prvim godinama rata Austro-Ugarska ratna mornarica uspješno se suprotstavljala Saveznicima, pritom nanijevši protivnicima znatne gubitke uz razmjerno male vlastite. Strategijom tzv. „flote u pripravnosti“ (engl. *fleet in being*) vezala je znatan dio savezničkih snaga u južnom Jadranu, za što je najveću odgovornost snosio veliki admiral Anton Haus. Na zidnim panelima prikazana je i njegova najznačajnija ratna operacija - bombardiranje talijanske obale u svibnju 1915. godine, neposredno nakon talijanske objave rata Austro-Ugarskoj Monarhiji.

Pred sam kraj rata planiran je i napad na Otrantsku baražu, savezničku blokadu na ulazu u Jadran. Tijekom isplovljavanja flote 10. lipnja 1918. godine, brze talijanske torpedne brodice *MAS* (*Motoscafi Armati Siluranti*) potopile su bojni brod *S.M.S. Szent*

István, nakon čega je operacija obustavljena. Taj je događaj označio kraj aktivnih pokušaja većeg proboja austro-ugarske flote na otvoreno more. U velikoj prostoriji izložena je maketa broda *Szent István* u mjerilu 1:100, kao i kratak film o brodu i njegovoj tragičnoj sudbini.

Jedan od najatraktivnijih eksponata zbirke jest model zastavnog bojnog broda *S.M.S. Viribus Unitis* u mjerilu 1:50, ujedno i najveći eksponat pomorske zbirke *Gallerion*. Ulaskom u službu *Viribus Unitis* bio je prvi brod na svijetu opremljen trocijevnim topovskim kulama. Pred sam kraj rata, kada je flota već bila predana mornarici Kraljevine SHS, brod je potopljen u sigurnoj pulskoj luci talijanskim jahaćim torpedom *Mignatta*. Unatoč dojavi diverzanata i započetoj evakuaciji brod je potonuo, zajedno s prvim admiralom Kraljevine SHS Jankom Vukovićem Potkapelskim i oko tri stotine članova posade. Ubrzo nakon toga Talijani su zaplijenili cjelokupnu flotu u Puli. Uz maketu broda prikazuje se i film o njegovoj službi i tragičnom završetku.

U istoj prostoriji nalaze se i velike makete lake krstarice *S.M.S. Helgoland* u mjerilu 1:50 te krstarice iste klase *S.M.S. Novara* u mjerilu 1:100. Ove su krstarice, zajedno s blizancem *Saida* i razaračima *S.M.S. Csepel* i *S.M.S. Balaton*, sudjelovale u napadu na Otrantsku baražu, pri čemu su razarači potopili talijanski razarač *Borea* i jedan brod iz konvoja, dok su krstarice uništile četrnaest driftera, odnosno ribarskih brodica s protupodmorničkim mrežama.

Posebnu pozornost privlači i maketa motornog broda *Brioni*, prvog putničkog broda na svijetu pogonjenog dizelskim motorom, koji je plovio na relaciji između Pule i Velog Brijuna.

Postav završava temom pomorskog zrakoplovstva, uz naglasak na njegovu ulogu u obrani grada od zračnih napada, ali i u napadima na neprijateljske strateške ciljeve te potpori kopnenim postrojbama na Sočanskom bojištu. Do kraja rata izgrađeno je gotovo šest stotina letjelica pomorskog zrakoplovstva u službi Austro-Ugarske ratne mornarice, među kojima su prevladavale tzv. leteće brodice (*flying boats*), koje su polijetale i slijetale s morske površine. Najveću pozornost posjetitelja privlači maketa leteće brodice L 135 u mjerilu 1:10, koja je zajedno s L 132 prvi put u povijesti iz zraka potopila neprijateljsku podmornicu. Izloženi su i brojni zrakoplovni eksponati, uključujući fotomitraljez i avionsku kameru.

3. Posebni projekti

Aquarium Pula je u relativno kratkom razdoblju upravljanja pomorskom zbirkom *Gallerion* organizirao niz izložbi, promocija knjiga, filmskih projekcija i stručnih predavanja, čime je projekt aktivno otvoren prema lokalnoj zajednici, ali i međunarodnoj stručnoj javnosti.

Izložba autora Miljenka Smokvine *Jadranski pomorci na Arktiku* predstavljena je u svibnju 2023. godine ispred utvrde Verudela, povodom obilježavanja 150. obljetnice

prve austro-ugarske polarne ekspedicije, koja je rezultirala otkrićem arhipelaga Zemlje Franje Josipa.

U studenom 2023. godine organiziran je ciklus stručnih predavanja. Dr. sc. Bruno Dobrić održao je predavanje na temu *Digitalizacija i valorizacija podvodnog nasljeđa kao inovativni oblik turističke ponude*, dok je Branko Glišić predstavio predavanje *Osvrt na razvoj poslijeratnog ronjenja*. Istodobno je predstavljena brošura o pomorskoj zbirci *Gallerion*, a zbirka je obogaćena maketom olupine tragičnog parobroda *Baron Gautsch*, zajedničkim radom njemačkog autora Holgera Bussa i austrijskog autora Christiana Harzhausera. Tom je prilikom prikazan i kratki film o olupinama parobroda *Baron Gautsch*, admiralskog broda *Vis* i talijanskog broda *Elviscot* austrijskog autora Felixa Hospa. Krajem studenog u bateriji San Giovanni organizirana je i promocija novog izdanja knjige *Potonulo blago Jadrana* autora Danijela Frke.

Krajem 2023. godine Aquarium Pula je, uz sufinanciranje sredstvima Istarske županije -Upravnog odjela za kulturu i zavičajnost, producirao tri kratka edukativna filma posvećena sudbini brodova *Szent István*, *Viribus Unitis* i *Baron Gautsch*. Svi filmovi dostupni su posjetiteljima u stalnom postavu zbirke *Gallerion*.

Dana 17. listopada 2024. godine organizirana je izložba u suradnji s Povijesnim i pomorskim muzejom Istre, povodom Dana europske baštine i obilježavanja 110. obljetnice potonuća parobroda *Baron Gautsch*. Tom je prilikom autor Richard Peršić izradio maketu parobroda, dok su autorice izložbe bile viša kustosica Katarina Pocedić i dr. sc. Milena Mičić.

U studenom 2024. godine u bateriji San Giovanni predstavljen je hrvatski prijevod knjige *Tvrđava Pula* austrijskog autora dr. Erwina Antona Grestenbergera, izvorno objavljene 2003. godine. Prijevod je financiralo društvo „Viribus Unitis“ sredstvima Grada Pule, dok je tisak knjige financirao Aquarium Pula. U prosincu iste godine organizirano je i predavanje te promocija knjige *Viški boj* autora dr. sc. Branka Belamarića.

4. Financiranje i suradnja

Realizacija pomorske zbirke *Gallerion* i njezina postupnog razvoja u budući Mornarički muzej Pula ostvarena je isključivo vlastitim sredstvima Aquariuma Pula d.o.o., čime je osigurano dugoročno očuvanje i dostupnost vrijedne pomorske baštine. Dodatna sredstva osiguravana su kroz suradnju s Turističkom zajednicom grada Pule i usmjerena na otvorenje same izložbe u *fortu* Verudela. U narednoj fazi razvoja projekt je sufinanciran sredstvima Istarske županije - Upravnog odjela za kulturu i zavičajnost, posebice u segmentu produkcije edukativnih i dokumentarnih sadržaja.

Projekt se razvija fazno, sukladno prostornim i financijskim mogućnostima, zasad samo kroz vlastita ulaganja. Takav model financiranja omogućava održiv razvoj zbirke, postupnu obnovu i prilagodbu prostora te daljnje programsko širenje muzejske djelatnosti.

Tijekom realizacije i razvoja pomorske zbirke *Gallerion* identificirano je više izazova koji proizlaze iz financijskog, organizacijskog i institucionalnog okvira projekta. Aquarium Pula je u više navrata pokušao uključiti projekt u europske programe financiranja, osobito programe teritorijalne suradnje poput Interreg SLO-HR, s ciljem daljnjeg razvoja i proširenja poduzetničke i muzejske djelatnosti. Unatoč pripremljenim projektnim idejama, prijave nisu bile uspješne, dijelom zbog nedostatka snažnije institucionalne potpore i lobiranja na međunarodnoj razini, što predstavlja čest izazov za projekte u području kulture i baštine koji nastaju iz privatne inicijative.

Značajan izazov predstavlja i rad u zgradi bivše tvornice „Arena Trikotaža", koja se nalazi unutar zaštićene urbane cjeline grada Pule. Svi zahvati u prostoru podliježu suglasnostima konzervatorske službe što, iako nužno za očuvanje kulturne vrijednosti objekta, usporava procese adaptacije i prenamjene prostora te zahtijeva dodatna financijska i organizacijska ulaganja.

Daljnje prikupljanje muzejske građe također je financijski zahtjevno, osobito kada je riječ o vrijednim i rijetkim predmetima vezanim uz pomorsku povijest i razdoblje Austro-Ugarske ratne mornarice. Unatoč navedenim ograničenjima, projekt se kontinuirano razvija zahvaljujući faznom pristupu, vlastitim ulaganjima i pažljivo planiranim programskim aktivnostima.

Istodobno, jedan od ključnih pokazatelja uspješnosti projekta predstavlja iznimno pozitivan odjek u lokalnoj zajednici. Projekt su građani Pule prepoznali i prihvatili kao vrijedan doprinos očuvanju i interpretaciji lokalne povijesti i kulturne baštine, posebice one povezane s razdobljem K.u.K. ratne mornarice, koje je u javnosti dugo bilo nedovoljno poznato i slabo interpretirano. Upravo izraženo zanimanje javnosti i potreba za boljim razumijevanjem toga povijesnog razdoblja potvrđuju općedruštvenu prihvatljivost i opravdanost projekta te predstavljaju snažan poticaj za njegov daljnji razvoj.

Od samoga početka započela je suradnja sa srodnim muzejskim kućama i institucijama u zemlji i inozemstvu (Povijesni i pomorski muzej Istre, Arheološki muzej Istre, Muzej grada Rijeke, Hrvatski pomorski muzej Split, udruga Društvo za proučavanja prošlosti Carske i kraljevske mornarice (k.u.k. Marine) „Viribus unitis", Pomorski muzej „Sergej Mašera" - Piran, Muzej podvodnih dejavnosti Piran, Slovenski etnografski muzej - Ljubljana, Civico Museo del Mare di Trieste, Museo Storico e il Parco del Castello di Miramare -Trieste, Università degli Studi di Trieste, Heeresgeschichtliches Museum - Wien, Weltmuseum - Wien, Naturhistorisches museum - Wien, Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv - Wien, Österreichischer Marineverband, K.u.k Kriegsmarine Archiv - Wien, Društvo „Viribus Unitis" - Pula) s ciljem umrežavanja i dijeljenja informacija i materijala vezanih uz Austro-Ugarsku ratnu mornaricu.

5. Daljnji razvoj

Zgrada bivše tvornice „Arena Trikotaža“ trenutačno se preuređuje sukladno planiranoj muzejskoj i istraživačkoj namjeni. U završnoj su fazi radovi na uređenju čuvaonice, odnosno depoa muzejske građe, kao i laboratorija za ekološka istraživanja. Po dovršetku tih zahvata, slijedi priprema za službeno otvaranje muzeja te postupak akreditacije laboratorija, čime će se dodatno unaprijediti znanstveno-istraživačka i stručna djelatnost Aquariuma Pula.

Slika 6. Nacrt budućeg Mornaričkog muzeja Pula
Izvor: arhiva Galleriona

Istodobno se pomorska zbirka *Gallerion* kontinuirano povećava novom građom vezanom uz pomorsku tradiciju Jadrana, a paralelno se planiraju i buduće izložbe. Tijekom 2026. godine predviđeno je otvorenje dviju izložbi posvećenih obilježavanju 160. obljetnice Viške bitke te 170. obljetnice osnutka brodogradilišta, odnosno Arsenala Uljanik, čija se povijest sadržajno i tematski prirodno nadovezuje na postojeći stalni postav.

Koncepcija izložbi usmjerena je na brodove izgrađene u pulskom Arsenalu od njegova osnutka 1856. godine, pa sve do danas. Iz te se cjeline narativ dalje širi na razvoj pulske luke i mornarice kroz razdoblja talijanske, jugoslavenske i suvremene hrvatske vlasti, prateći promjene koje su različiti politički i društveni konteksti donosili gradu, čiji je identitet desetljećima bio usko povezan s brodogradilištem. Cilj izložbe je prikazati brodogradilište ne samo kao industrijski pogon, već i u širem kontekstu njegova utjecaja na prostorni razvoj grada, oblikovanje urbanih četvrti i infrastrukture, društveni i kulturni život, razvoj sportskih i radničkih društava te svakodnevicu generacija građana Pule.

6. Zaključak

Otkupom pomorske zbirke *Gallerion* Aquarium Pula d.o.o. proširio je svoju djelatnost na muzejsko-galerijsko područje, čime je postavljen temelj za sustavno očuvanje, istraživanje i interpretaciju pomorske baštine Pule i istočne obale Jadrana. Daljnjim razvojem zbirke planirano je njezino postupno prerastanje u Mornarički muzej Pula, čije će djelovanje pridonijeti boljem razumijevanju i valorizaciji nekadašnje uloge pulske luke kao jednog od ključnih vojno-pomorskih središta na Jadranu.

Kroz stalni postav, tematske izložbe, stručne i znanstveno-istraživačke programe te suradnju sa srodnim ustanovama i institucijama u zemlji i inozemstvu, projekt nastoji afirmirati manje poznate ili zapostavljene segmente pomorske povijesti. Time se zbirka *Gallerion* pozicionira kao relevantno mjesto interpretacije baštine, ali i kao platforma za dijalog između znanstvene zajednice i šire javnosti, s ciljem jačanja svijesti o važnosti pomorske tradicije u oblikovanju identiteta grada Pule i jadranskog prostora.

Literatura

1. Freivogel, Z. (2016) Viški boj, Zagreb, Despot Infinitus.
2. Đuran, M. (2017) Ratna mornarica Austrije i Austro-Ugarske, Tivat, Opština Tivat.
3. Kuničić, P. (1893) Hrvati na ledenom moru, Zagreb, knjižare Lav. Hartmana.
4. Barr, W. (2010) The retreat from Zemlya Frantsa-Iosifa (Franz Josef Land): the diary of Lieutenant Carl Weyprecht of the Austro-Hungarian north pole expedition, 20 May - 3 September 1874, Polar Record, Volume 47, Issue 2, p. 97 - 125, Cambridge University Press 2010. Dostupno na: https://www.cambridge.org/core/journals/polar-record/article/abs/retreat-from-zemlya-frantsaiosifa-franz-josef-land-the-diary-of-lieutenant-carl-weyprecht-of-the-austrohungarian-north-pole-expedition-20-may3-september-1874/B4E3AE9FCDE156210BC656BC8DD04293 (pristupljeno: 21. ožujka 2026.).
5. Sterneck-Griswold, L. (1901) Admiral Max Freiherr von Sterneck Erinnerungen Aus Den Jahren 1847-1891, Beč, Pešta, Leipzig, A. Harleben.
6. Freivogel, Z. (2019) Austrougarske podmornice, Zagreb, Despot Infinitus.
7. Mihaly, K. (2021) Austro-Hungarian Battleships and Battleship designs 1904-1914, Szeged, Belvedere.
8. Freivogel, Z. (2023) Bojni brodovi klase „Tegetthoff“ Viribus Unitis, Zagreb, Despot Infinitus
9. Balota, M. (2023) Puna je Pula, 5. izdanje, Pula, Amforapress Pula.
10. Simon, L. A. (2000) Admiral Nicholas Horthy: Memoirs, Safety Harbor, Simon Publications
11. Slapničar, V. (2017) Putnički brod. Dostupno na: https://tehnika.lzmk.hr/putnicki-brod/#:~:text=Putni%C4%8Dki%20su%20brodovi%20posebne%20izvedbe%20%E2%86%92%20hidrokrilac%20%E2%86%92%20katamaran.&text=Prvi%20putni%C4%8-Dki%20brod%20na%20dizelski,toga%20doba%2C%20opremljeni%20su%201930i%20 (pristupljeno: 20. ožujka 2026.)
12. Freivogel, Z. (2014) C. i kr. pomorsko zrakoplovstvo. In: društvo „Viribus unitis“ (2014) Carska i kraljevska mornarica u Puli i na Jadranu, Pula

ISSN 0554-6397
UDK: 004.032.26

Robert Bilić
E-mail: robert.bilic@aquarium.hr
Niky Jurica
E-mail: niky.jurica@gmail.com
Milena Mičić
E-mail: milena.micic@aquarium.hr
Aquarium Pula d.o.o.

The *Gallerion* Maritime Collection – Aquarium Pula

Abstract

The *Gallerion* Maritime Collection has been a part of Aquarium Pula since 2023. A significant part of the collection is devoted to the Austro-Hungarian Navy and to Pula's historical role as the principal naval base of the Austro-Hungarian Monarchy, with the aim of interpreting the city's rich maritime and military heritage. In September 2025, the collection was relocated to a new venue in the port of Pula, housed in the former Arena Trikotaža factory, thereby providing the spatial and organisational basis for its further development. Plans envisage the expansion of the existing exhibition to approximately 3,500 m² and the gradual transformation of the collection into the Pula Naval Museum. The future museum will provide a systematic interpretation of the maritime heritage of the Adriatic, with particular emphasis on the historical significance of the port of Pula as a major naval centre of the Austro-Hungarian Navy. Through museum and gallery exhibitions, professional programmes, and scholarly research, the project aims to enhance understanding and appreciation of the maritime history of Pula and the wider Adriatic region.

Keywords: maritime collection, Austro-Hungarian Navy, Pula naval base